

Kosovská nezávislosť a geopolitika

Kosovo je nezávislé a dnes už na tom Srbi či Rusi sotva niečo zmenia. Neznamená to však, že námietky, ktoré jedni i druhí vyslovili, nemajú nijakú legitimitu. Týkajú sa totiž nevyriešeného vzťahu medzi legitímnou túžbou po sebaurčení a rovnako legitímnou potrebou chrániť územnú integritu. A geopolitiky.

Kosovská nezávislosť vyvolala hlasnejšiu ozvenu, než si pravdepodobne zaslúži. Možno je to i preto, že opäť vytrhla z driemot starých európskych démonov. Na mysli mám obavy z posmelenia snáh o odtrhnutie aj u iných etnických skupín v iných štátoch. Nie je to celkom iracionálna obava. Bližší pohľad na zoznam 192 (dnes už 193?) existujúcich suverénnych štátov odhalí, že žijeme vo zvláštnom asymetrickom svete, v ktorom je suverénnym štátom Monako, Vanuatu alebo Malta, ale svoj národný štát nemá 20-miliónový národ Kurdov. Ale štáty a ich hranice sú produktom dejín, a nie proporcionálnych výpočtov či nebudaj spravodlivosti. Kosovo vyhlásilo oficiálne iba to, čo bolo neoficiálnou skutočnosťou už dávno. Srbská vláda v Belehrade už roky nemala nijaký vplyv na to, čo sa deje v Kosove a dlho už neexistovala ani nijaká nádej, že ten vplyv získa. Reálne sa mohli kosovskí Albánci so Srbmi dohodnúť možno ešte v 80. rokoch. Poslednú kvapku nádeje na zotrvanie Kosova v Srbsku, čo aj v podobe rozsiahlej autonómie, definitívne pochoval chladnokrvný zločinec Slobodan Milošević v roku 1999. Tak, ako predtým pochoval Juhosláviu. Prv alebo neskôr, keď vychladnú hlavy, to svitne i tým Srbom, ktorí Miloševiča doteraz uctieajú. S výnimkou zopár dobrodruhov v maskáčoch na hranici s Kosovom a vojnových rečí ortodoxného srbského metropolitu Artemija sa Srbsko síce naozaj a úprimne rozhorčilo, ale nateraz iba verbálne. Editori The Wall Street Journal k tomu deň po vyhlásení kosovskej nezávislosti napísali: „Keď vyhlásilo v roku 1991 nezávislosť Slovinsko, Belehrad tam poslal tanky. Keď urobili to isté Chorvátsko a Bosna, začali Srbi vojny, ktoré zanechali štvrt' milióna mŕtvych. Takže to, že sa Srbi uchýlili v reakcii na kosovské vyhlásenie nezávislosti iba k násilnej rétorike, je istým spôsobom balkánsky pokrok.“ Zatiaľ v Rusku, na Slovensku, ale aj všelike inde zaznievajú hlasy, že to, čo urobili kosovskí Albánci, nemá nijakú oporu v medzinárodnom práve a tiež, že ide o neblahý precedens, ktorý môže naštartovať kompletný teritoriálny rozklad Európy a podobne. Ako je to s medzinárodným právom a ako je to so silou precedensov meniť dejiny aj v iných častiach sveta?

Naozaj priveľa ľudí v Európe je presvedčených, že „medzinárodné spoločenstvo“ či jeho inštitucionalizovaná podoba, teda OSN, má jednoznačné právne normy a nástroje na riešenie každej dilemy v živote národov sveta, a že len rôzni svojvoľní neporiadnici a nespratníci to nechcú rešpektovať. Pre niektorých sú tými nespratníkmi rôzni bojovníci za

samostatnosť tej či onej skupiny, pre iných zase veľmoci (v poslednom čase najmä Amerika), ktoré si s právom na sebaurčenie robia, čo sa im práve hodí. Je pravda, že normy existujú, ale pri pokuse o presnú interpretáciu sa ich obrysy menia na hmlu, a je aj pravda, že sú často vo vzájomnom rozpore.

Konkrétne právo na sebaurčenie nejakej skupiny ľudí je vo väčšine prípadov v konflikte s právom na ochranu teritoriálnej integrity suverénneho štátu. Spravidla je to tak, že v rámci väčšieho celku žije istá časť populácie, ktorá je nespokojná so svojou situáciou a chce si rozhodnúť sama o svojom osude, čo je obyčajne spojené aj s nárokom na odtrhnutie územia, ktoré obýva, od toho väčšieho celku. To je legitímna túžba. Na druhej strane vláda či iné štátne inštitúcie väčšieho celku, ktoré tomu chcú zabrániť a chránia územnú integritu svojho štátu, teda celistvosť jeho územia, pritom konajú iba to, čo im prikazuje logika a spravidla i zákon. I to je legitímne.

.o konflikte dvoch práv

Právo národov na sebaurčenie kedysi dôkladne sprofanoval Vladimír Iljič Lenin tým, že tak nazval jedno svoje významné dielko. Nie je to však iba marxistická chiméra, ale viacmenej všeobecne prijímaný názor či princíp, že všetky národy majú právo slobodne rozhodovať o svojej budúcnosti, a teda i štáte. Roger Scruton vo svojom slovníku politického myslenia píše, že je to „ašpirácia istej skupiny – vychádzajúca z istého existujúceho pocitu národnej či rasovej identity spojenej so spoločným územím, jazykom či náboženstvom – vytvoriť si vlastný suverénny štát a vládnuť si.“

Pri všetkom pochopení pre tieto túžby vydesila „sebaurčovacia“ konjunktúra počiatku 90. rokov minulého storočia (napríklad sa rozdelila Juhoslávia a vzniklo množstvo nových štátov po rozpade Sovietskeho zväzu) ešte aj Valné zhromaždenie OSN, ktoré prijalo v roku 1995, pri príležitosti 50. výročia OSN deklaráciu, v ktorej sa, okrem iného, hovorí: „Nadalej potvrdzujeme právo na sebaurčenie všetkých národov (peoples), berúc do úvahy zvláštnu situáciu národov žijúcich pod koloniálnou či inou cudzou nadvládou alebo cudzou okupáciou, a uznávame právo národov podniknúť legitímne akcie v súlade s Chartou Spojených národov, aby uskutočnili svoje neodhateľné právo na sebaurčenie. To nemožno interpretovať ako autorizovanie či nabádanie na akúkoľvek akciu, ktorá by rozdelila alebo obmedzila, úplne alebo čiastočne, územnú integritu či politickú jednotu suverénnych a nezávislých štátov, ktoré sa správajú v súlade s princípom rovnakých práv a sebaurčenia národov, a preto majú vládu, ktorá reprezentuje celý ľud patriaci k ich teritóriu bez akýchkoľvek rozdielov.“

To je rovnako šalamúnske, ako vnútorne rozporné a hmlisté. Tak majú právo či nemajú? A kto určí, napríklad v prípade autoritárnych a totalitných režimov, či naozaj reprezentujú ľud ako celok? Ale od zhromaždenia (VZ OSN), v ktorom ešte stále väčšina delegátov reprezentuje neslobodné diktatúry a veľká časť štátov je multietnických, prípadne zmietaných sektárskymi konfliktmi a vojnami za odtrhnutie nejakého teritória, sa ani omnoho jednoznačnejší text nedal čakať.

Niekedy sa právo ma sebaurčenie chápe ako rozšírenie všeobecných individuálnych práv akými sú politické slobody, sloboda náboženského presvedčenia a podobne, na celú skupinu. Niektorí teoretici však tvrdia, že taký prenos nie je legitímny a že nijaký taký nárok neexistuje, možno s výnimkou práva vzoprieť sa tyranii či sa od nej oddeliť.

V realite je to s právom na sebaurčenie tak ako s inými vecami spojenými s ľudskými právami. Patricia Carley vo svojej štúdií o sebaurčení pre americký Institute of Peace píše, že to, či sa nejaká menšinová skupina s národnou identitou rozhodne bojovať nie iba za rovnaké práva pre seba v rámci zachovania väčšieho celku, ale bojovať aj za nezávislosť, závisí od toho, aká je vláda, ktorá jej vládne. Väčší sklon k násilnému boju za nezávislosť budú mať skupiny, ktorým vládcovia upierajú základné kultúrne, jazykové a politické práva než skupiny, ktoré dostali veľkú mieru autonómie. Podporovanie demokracie a rešpektu k ľudským právam a poskytnutie lokálnej autonómie môže byť podľa nej odpoveďou na dilemu sebaurčenia, ale nerieši to všetky situácie. Separatistické a secesionistické hnutia existujú i tam, kde je inak príkladne rozvinutá demokracia – napríklad hnutie za odtrhnutie frankofónnej provincie Quebec od Kanady či Škótska od Veľkej Británie. A niekde je pocit útlaku a krivdy (i bývalého útlaku a dávnych krívd) taký intenzívny, že snahu po odtrhnutí neutíši ani ponuka najväčšej možnej autonómie. To bol, koniec koncov, i prípad posledného roku rokovaní-nerokovaní Kosova a Srbska.

O nedotknuteľnosti teritoriálnej integrity povedal už v roku 2001 princ Hans-Adam II. z Lichtenštajnska tieto rozumné slová: „Prijmeme fakt, že štáty majú životné cykly podobné tým, ktoré majú ľudské bytosti, ktoré ich vytvorili. Ťažko sa nájde členský štát OSN, ktorý by existoval vo svojich súčasných hraniciach dlhšie než päť generácií. Pokusy zmraziť ľudský vývoj boli v minulosti márnym podujatím a priniesli pravdepodobne viac násilia, než keby sa taký proces kontroloval mierovo. Obmedzovanie sebaurčenia neohrozuje iba samu demokraciu, ale aj štát, ktorý hľadá svoju legitimitu v demokracii.“

.kde načúvajú ozvene?

Stane sa uznanie nezávislosti Kosova precedensom, ktorého ozvena začne rozvracať aj iné štáty? Obava je to pochopiteľná, ale domnievam sa, že Kosovo sa takým precedensom nestane – rovnako ako sa ním nestala slovinská, chorvátska, bosnianska, čiernohorská či macedónska nezávislosť. A ani tá slovenská, žiada sa dodať. A pred ňou tá estónska, lotyšská, litovská a ukrajinská. A dlho pred nimi povedzme i tá írsky či nórska. A ešte dávnejšie pred nimi i tá americká. Nezávislosť ani boj o ňu nevzniká „per analogiam“ ako kópia vzdialených udalostí a ambícií iných národov. Vždy majú svoje vlastné korene a svoju vlastnú históriu. Ale pravda je i to, že sú na svete miesta, kde ozvenu kosovskej nezávislosti určite dobre počujú. Kde všade to je?

.na Balkáne:

Všetci sa pozreli automaticky na Baskov, Kataláncov, Maďarov či Abcházcov, ale najhlasnejšie bolo určite tú ozvenu počuť priamo na Balkáne, rovno v susedstve, krížom cez tiež čerstvo samostatnú Čiernu Horu – v Bosne. Bosna je laboratóriom zlyhaní všetkých dohôd. Je virtuálnym štátom, ktorý i dnes – napriek nespornej kompetencii a úsiliu nášho diplomata Miroslava Lajčáka – existuje iba na papieri. Chorvátsko-moslimská federácia v Bosne je nefunkčná chiméra a bosnianski Srbi, ktorí žijú v časti nazvanej Republika srbská sú už väčšinovo rozhodnutí, že ak dostane nezávislosť Kosovo, chcú mať aj oni referendum o vlastnej nezávislosti mimo spoločného bosnianskeho štátu. Povedal to ministerský predseda Republiky srbskej Milorad Dodik, ktorý zároveň odmietol obvinenia, že už dali tlačiť aj referendumové lístky. Ale veď to boli bosnianski Srbi rozhodnutí už dávno, ešte pred kosovskou krízou v roku 1999. Ich vodcov Radovana Karadžiča a Ratka Mladiča ešte stále hľadajú.

.na Kaukaze:

Tam sú problémy hneď tri – Abcházsko a Južné Osetsko v Gruzínsku a Náhorný Karabach v Azerbajdžane. Tak ako Kosovo doposiaľ, aj Abcházsko je už dlho de facto samostatne existujúcim štátom, hoci de iure je súčasťou Gruzínska a Bezpečnostná rada OSN prijala už dovedna 32 rezolúcií, ktoré potvrdzujú, že Abcházsko je integrálnou časťou Gruzínska. Abcházsko vyhlásilo nezávislosť už v roku 1992, čo viedlo k ozbrojenému konfliktu, k porážke gruzínskych vojenských síl a následne aj k masovému úteku Gruzíncov z Abcházska a k etnickým čistkám. Z Abcházska ušlo alebo bolo vyhnaných až 250-tisíc Gruzíncov, z nich sa iba asi 50-tisíc neskôr vrátilo. Dvestotisíc Gruzíncov narodených v Abcházsku žije dnes ako utečenci v Gruzínsku. Oprávnenosť obvinenia Abcházska z etnických čistiek potvrdila aj misia OBSE. Dovedna má dnešné Abcházsko asi 216-tisíc obyvateľov, z čoho je menej než polovica Abcházcov. Žije tam ešte stále 46-tisíc Gruzíncov, 45-tisíc Arménov a 23-tisíc Rusov. Napriek vyhnaníu polovice obyvateľstva to teda nie je etnicky homogénny štát. Od prírmeria v roku 1994 vládne na 83 percentách územia separatistická vláda sídliaca v Suchumi, podporovaná Ruskom a opierajúca sa o silu ruských „mierových“ jednotiek. Sedemnást percent územia Abcházska je pod kontrolou miestnej administratívy lojálnej voči gruzínskej vláde v Tbilisi. Gruzínsko ponúklo v roku 2005 Abcházsku rozsiahlu autonómiu, abcházska separatistická vláda však nič menšie ako samostatnosť nechce. Už sa za samostatný štát považuje, hoci jeho nezávislosť neuznal doteraz nijaký iný štát ani medzinárodná inštitúcia. Čo sa týka problému gruzínskych utečencov a ich práva na návrat do svojich domovov, sú všetky rezolúcie BR OSN úplne bezmocné. V Abcházsku sa platí ruskými rubľami a ruské úrady vydávajú pre obyvateľov Abcházska ruské pasy, dokonca vyplácajú aj ruské dôchodky. V roku 2006 malo ruské občianstvo už 80 percent obyvateľov a ku koncu roku 2007 už možno až 90 percent. Abcházci, presnejšie obyvatelia Abcházska s ruskými pasmi, však zatiaľ neplatia ruské dane, nevolia v ruských voľbách a neslúžia v ruskej armáde. Napriek všetkým rezolúciám OSN je čoraz nepravdepodobnejšie, že sa Abcházsko stane jedného dňa opäť súčasťou Gruzínska.

Južné Osetsko je podobný, a predsa veľmi odlišný prípad odtrhnutého gruzínskeho územia, ktoré je de facto nezávislým štátom. Má asi 70-tisíc obyvateľov. Osetínci sú kresťania a väčšina ich žije v Severnom Osetsku, ktoré je na severnej strane Kaukazu a patrí k Rusku. Jazyk Osetíncov je príbuzný s jazykom Peržanov. Južné Osetsko bolo súčasťou Gruzínska aj počas trvania Sovietskeho zväzu a Osetínci vraj žili s Gruzíncami harmonicky, čo dokazuje aj množstvo zmiešaných manželstiev. Už v roku 1989 si odhlasoval juhoosetský Najvyšší sovietsky prípojenie Južného Osetska k Severoosetskej sovietskej republike. O deň neskôr to gruzínsky sovietsky zrušil, spolu s juhoosetskou autonómiou. Po vyhlásení gruzínskej nezávislosti vyhlásila vláda nacionalistov, že jediným úradným jazykom bude gruzínčina a Osetínci, ktorí chceli používať aj svoj jazyk ako úradný, sa vzopreli. Nasledoval ozbrojený konflikt, rovnako škaredý, ako všetky postsovietske konflikty v oblasti – s vypálenými osetskými dedinami, podpálenými gruzínskymi školami a utečencami na oboch stranách.

Južné Osetsko si usporiadalo 12. novembra 2006 o svojej nezávislosti referendum, v ktorom sa zaň vyslovilo až 95 percent hlasujúcich. Európska únia, USA, OBSE i NATO vydali vyhlásenia, v ktorých označili referendum za zbytočné a „unhelpful“. Separatistická vláda v Cchinvali, čo je hlavné mesto Južného Osetska, si zabezpečila na referendum aj nejakých „medzinárodných pozorovateľov“ – najmä z Ruska, Venezuely a zopár európskych komunistov. Obyvatelia Južného Osetska, podobne ako Abcházci, dostávajú ruské pasy a potrebujú ich omnoho súrnejšie ako Abcházci. Iba v Rusku si totiž Osetínci môžu nájsť prácu a iba tam môžu študovať. V Južnom Osetsku nie je nič – ani priemysel hodný toho mena, ani

dopravné tepny. Navyše sú tie ruské pasy jediné, ktoré im umožňujú legálne cestovať po svete.

Náhorný Karabach je arménskou enklávou v Azerbajdžane. Má asi 138-tisíc obyvateľov, a 95 percent toho sú v súčasnosti Arméni. Pred konfliktom tam žili aj Azerovia, tí však pre konfliktom ušli. Konflikt sa začal už v roku 1988, keď si arménski poslanci miestneho sovietskeho zhromaždenia odhlasovali pripojenie k Arménskej sovietskej republike. V roku 1991 si Arméni v Náhornom Karabachu odhlasovali v referende, ktoré Azerovia bojkotovali, vytvorenie nezávislého štátu. Nato vypukla otvorená vojna, ktorá ešte eskalovala, keď Arménsko aj Azerbajdžan získali po rozpade Sovietskeho zväzu nezávislosť. Na strane moslimského Azerbajdžanu vo vojne bojovala aj tisícka mudžahedínov z Afganistanu a aj bojovníci z Čečenska. V roku 1994 bolo podpísané prímerie, ktoré trvá dodnes.

.v Transdnestersku

Po rusky sa ten užší pás zeme medzi Moldavskom a Ukrajinou – väčšinou medzi riekou Dnester a ukrajinskou hranicou – volá Pridnestrovie. Obýva ho asi 540-tisíc obyvateľov, z ktorých je asi tretina Rusov, tretina Moldavčanov a tretina Ukrajincov. Aj Transdnestersko s hlavným mesto Tiraspol je dnes de facto nezávislým štátom. Nezávislosť vyhlásil tento štátik po kolapse Sovietskeho zväzu, čo viedlo k vpojnovému konfliktu s Moldavskom. Od prímeria uzavretého v roku 1992 je v Transdnestersku 1 200 mužov ruskej vojenskej posádky – ako mierové sily. Moldavsko trvá na tom, že sú tam tieto vojenské jednotky ilegálne. To je aj záver Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý označil prítomnosť týchto jednotiek za nelegálnu a konštatoval, že Transdnestersko je pod vládou (effective authority), alebo aspoň rozhodným vplyvom Ruska.

.začne sa rúcať poriadok sveta?

Poriadok sveta sa nezačne rúcať ani po tom, ako mnohé štáty uznajú kosovskú nezávislosť a vytvoria tak zámienku pre mnohých, aby bili na poplach. Nie je to nová situácia a o Kosove som už napísal, že je archetypom. Myslím si to preto, lebo jeho príbeh má silu prebúdzajú inštinktívne politické obranné reflexy všade tam v Európe, kde existuje čo i len trochu podobný problém. Zhruba pred rokom som v článku o osudoch Kosova pripomenul, že to tak bolo už vtedy, keď sa v roku 1991 začala rozpadáť Juhoslávia. Európska únia ešte v dnešnej podobe neexistovala, ale existovala Rada Európy, ktorá sa situáciou začala okamžite zaoberať. Keď sa situáciou začala zaoberať Rada Európy, presnejšie jej Parlamentné zhromaždenie (EÚ ako inštitúcia ešte neexistovala), náhle zmizlo delenie európskych politikov na ľavicu a pravicu, na konzervatívcoch, liberálov, zelených a socialistov. Boli tu opäť Nemci ako jeden šéf, a proti nim Taliani a Španieli a Francúzi a Briti. Talianov trápilo pomyslenie na južné Tirolsko, Francúzov na Korziku, Španielov na Katalánsko a Baskicko. Nemci, socialisti i kresťanskí demokrati, rozdeleniu v podstate nadŕžali, najmä s ohľadom na oprášené vojnové spojenectvá so Slovincami a najmä Chorvátmi (ale nikdy by to takto otvorene nepriznali). Aj Čechoslováci sa prestali deliť na čerstvú pravicu a menej čerstvú ľavicu, ale na tých, ktorí chceli slovenskú samostatnosť a tých, ktorí nechceli za žiadnu cenu, aby sa Československo rozdelilo. Podľa toho sa dívali na rozpadajúcu sa Juhosláviu, ktorá zdanlivo ani fakticky nemala so slovensko-českým či slovensko-maďarským problémom nič spoločné. Vtedajšie hádky boli rovnako zbytočné, ako aj bezmocné.

Niekedy je to naozaj tak, že mávnutie motýlieho krídla spôsobí – cez nepravdepodobnú reťaz kauzálnych súvislostí – búrku na inom mieste sveta. Ale pri

predpovedaní dopadu „kosovského riešenia“ na vývoj udalostí inde na svete treba vždy zohľadniť aj to, či ide vôbec o analogický problém. V žiadnom zo známych európskych prípadov sa nedá hovoriť o skutočnej analógii. Navyše – ak by sa, povedzme, Katalánci rozhodli, že chcú samostatný štát, nepotrebujú sa predsa inšpirovať či posmeľovať krvavým a temným konfliktom, ktorý sa vlečie už storočia a ktorý zobudil tých najhorších duchov Balkánu. Už vôbec nehovoriac o tom, že ak budú chcieť svoj štát Škóti, a mnohí o ňom naozaj premýšľajú, tiež nemusia poškľuť kvôli inšpirácii na Kosovo – hneď za humnami majú predsa aj Írsko. A Kosovo ako precedens nepotrebujú predsa ani Flámi. Škóti i Flámi, mimochodom, poškľujú pri hľadaní dobrého precedensu pre svoje ambície oddeliť sa dnes skôr na Slovákov a Čechov.

.precedens nie, ale zámienka...

Precedens ťažko, zámienka možno áno. Ruský prezident Putin sa nechal opakovane počuť, že považuje Kosovo za precedens. Nevyslovené zostalo to, že je to precedens, ktorý padne naozaj vhod, i keď sa teraz tvárime, že sme za bratov Srbov rozčúlení a pobúrení. Precedens, ktorý sa hodí, nie je precedens, ale vhodná zámienka. Gruzínsko sa, medzi iným aj svojimi otvorenými ambíciami vstúpiť do NATO a Európskej únie, prepracovalo do roly ruského verejného nepriateľa číslo jeden. Preto sa tá zámienka tak hodí. Pred dvoma mesiacmi povedal predseda hornej komory ruského parlamentu Sergej Mironov, že: „V prípade jednostranného uznania nezávislosti Kosova bude mať Rusko oprávnenie zmeniť svoj prístup k takzvaným neuznaným republikám v postsovietskych oblastiach – Južnom Osetsku, Abcházii a v Transdnestersku. Dolná komora ruského parlamentu Duma už tiež vyhlásila, že bude zvažovať uznanie Južného Osetska a Abcházie. Gruzínsko varovalo, že takéto uznanie by sa rovnalo vypovedaniu vojny, ale treba si úprimne povedať, že sú to, vzhľadom na skutočný silový nepomer medzi Ruskom a Gruzínskom, iba plané reči. Čo by s tým Gruzínsko mohlo urobiť? Juhoosetský prezident Eduard Kokoity zase vyhlásil, že predpokladá, že sa v roku 2008 spojí Južné Osetsko so severným, inak povedané, pripojí sa k Rusku.

Znie to paradoxne, lebo Srbi sú predsa vo svojich i ruských očiach bratmi Rusov, ale v Kosove to dopadlo zrejme tak, ako si to Putin a jeho stratégovia v kútiku duše priali. (Nie verejne, lebo bratom sa cynická tvár neukazuje.) Keby sa boli Srbi s kosovskými Albáncami na kosovskej samostatnosti dohodli, nebol by to pre Rusko použiteľný precedens – ak predpokladáme, že majú záujem, aby sa Abcházsko i Južné Osetsko definitívne odtrhli a privinuli ešte tesnejšie na ruskú hrud'. To sa dá predpokladať s pravdepodobnosťou, ktorá hraničí s istotou. Gruzínsko by sa na odtrhnutí Abcházska či Osetska nedohodlo nikdy. Rovnako nepoužiteľné by to bolo z ruského pohľadu i vtedy, keby kosovskí Albánci pristúpili na nejakú autonómiu. Iba jednostranným vyhlásením nezávislosti Kosova a jeho následným uznaním západnými štátmi sa Rusku na Kaukaze skutočne uvoľnili ruky. Platí to o to viac, že je demokratický Západ zároveň pokrytecký a „reálpolitický“ sa rozhodol nevšimáť si problém Čečenska.

.o ruskej geopolitike

Napriek výhodnosti kosovskej zámienky budú Rusi určite hrať na Balkáne svoju geopolitickú hru a kosovskú krivdu, ktorú Srbi tak bolestivo prežívajú, dôkladne využijú. Budú v Srbsku podporovať tie najradikálnejšie elementy, lebo tadiaľ vedie cesta k vytrhnutiu Srbska zo západnej trajektórie, na ktorú sa tak namáhavo dostalo. Na pritiahnutie Srbov k sebe majú Rusi viac než jeden dôvod. Očakávané pripojenie Macedónska, Albánska a

Chorvátska k NATO musia vnímať tak, že sa priestor južnej Európy pred nimi geopoliticky uzatvára, že ho strácajú. Ruské geopolitické myslenie niektorých európskych politikov očaruje – možno preto, lebo nenachádzajú nijaké v úvahách súčasných západných elít. Ako keby odišlo s Churchillovou generáciou. Niektorým to chýba.

Ale aj o dnešnom ruskom geopolitickom uvažovaní platí to, čo napísal v roku 1999 v časopise *Foreign Affairs* o ruskej „geopolitike“ Charles Clover: „Iba málo moderných ideológií je tak nápadne všeobímajúcich, tak romanticky obskúrnych, tak intelektuálne odflákaných, a tak náchylných začať tretiu svetovú vojnu ako teória ‚geopolitiky‘.“ A vysvetľuje: „Geopolitika, ako ju spopularizoval na začiatku 20. storočia britský geograf sir Halford Mackinder, tvrdí, že zem bude vždy rozdelená do dvoch prirodzene antagonistických sfér: zemskej súše a mora. V jeho modeli je prirodzeným rezervoárom globálnej svetovej sily srdce Eurázie (píše ‚heartland‘, pozn. autora) – územie bývalého ruského impéria. Ktokoľvek ovláda srdce Eurázie, bude sa navždy snažiť ovládať celé územie Eurázie a nakoniec i sveta. Neprekvapuje, že táto teória nezostala nepovšimnutá ani v samotnom srdci Eurázie. Dnes má geopolitická teória rýchlo rastúcu skupinu oddaných nasledovateľov v tieni kremľských strmých striech. Mnohí ruskí intelektuáli, ktorí si kedysi mysleli, že víťazstvo ich vlasti nad svetom bude nevyhnutným výsledkom histórie, spájajú svoju nádej na návrat Ruska k veľkosti s teóriou, ktorá je, svojím spôsobom, opakom dialektického materializmu. Víťazstvo sa odteraz dá nájsť skôr v geografii než v histórii, skôr v priestore než v čase.“ Charles Clover vychádzal vtedy – v roku 1999 – z pozorovania, že táto geopolitika má v Rusku oporu najmä v početnej „hnedo-červenej“ časti spektra. A všimol si tiež, že toto prebúdžajúce sa hnutie vníma srdce Eurázie ako geografickú štartovaciu rampu globálneho protizápadného hnutia, ktorého cieľom je konečné vypudenie „atlantického“ (čítaj amerického) vplyvu z Eurázie. Nemohol tušiť, že sa tento spôsob „geopolitického“ uvažovania presadí ako videnie sveta v celej ruskej vládnucej elite. Presnejšie, že sa k moci dostane a všetkých jej poschodí sa zmocní práve takáto elita. Ruská reakcia na kosovskú nezávislosť a rétorika s tým spojená je iba symptómom tejto pomýlenej „geopolitiky“.

.a čo Maďari?

Každý nádejný slovenský „geopolitik“, s výnimkou alkoholom inšpirovaných simplexných jedincov ako Slota, chodí okolo toho ako okolo horúcej kaše, nič priamo nepovie a splieta čosi o Európe, Baskoch či Korzičanoch. A hlasuje za nezmyselné rezolúcie o Kosove. Tak to vyslovme. Aj u nás je veľa tých, ktorí sa trápia nad kosovským precedensom a myslia na Maďarov. Presnejšie na to, či sa aj naši Maďari nevychytia a nezačnú nám z juhu rozoberať Slovensko (a tí sedmohradskí Rumunsko a tí vojvodinskí opäť Srbsko, pre zmenu od severu). Úprimne povedané, je mnoho Maďarov, pre ktorých je do dnešných dní fakt, že ich po prvej svetovej vojne Trianon rozdelil do toľkých krajín, traumou. A na historickom optimizme im určite nepridali po druhej svetovej vojne ani Benešove dekréty. A áno, už to raz v ich prospech urobilo aj „medzinárodné spoločenstvo“ – v rámci predvojnovnej Viedenskej arbitráže. Takže myšlienka sa natíska. Ale inšpirovať sa Kosovom dnes? Teraz, po vstupe do schengenského priestoru?

V každom spore ide o jeho históriu, takže sa treba k nej vrátiť. Skúsím opísať scenáre, ktoré by, podľa môjho názoru i vnútornej logiky veci, musela história naplniť, aby bolo možné hovoriť o dobrej analógii a precedense: Z začať by bolo vhodné ešte v 14. či 15. storočí tým, že by Maďari pod osmanskou okupáciou väčšinou konvertovali na islam a Slováci by, na rozdiel od nich, odolali. Potom by sme si mohli predstaviť, ako sa v druhej polovici 19. storočia stane Slovensko nezávislým kráľovstvom a Berlínsky kongres mu prideliť časť

južného Slovenska, odkiaľ začnú utekať Maďari a kam začnú prichádzať Slováci. Potom by mohla slovenská armáda v roku 1912 vtrhnúť na južné Slovensko a začať zabíjať a vyháňať Maďarov a podpaľovať ich obydlia. V roku 1915 by potom mohli Maďari spolu s Turkami spôsobiť Slovákom strašnú porážku a pri nasledujúcich etnických čistkách a úteku by zahynulo až 200-tisíc Slovákov. V roku 1918 by sa Slovenská armáda víťazne vrátila na južné Slovensko a z pomsty by ničila domy a vraždila by opäť civilné maďarské obyvateľstvo, ženy a deti. Maďari by reagovali nemilosrdnou gerilovou vojnou. Môžeme prekročiť obdobie medzi dvoma svetovými vojnami s poznámkou, že Slováci by za ten čas stihli na južnom Slovensku pozabíjať asi 12-tisíc Maďarov. V druhej svetovej vojne by potom moslimskí Maďari bojovali na strane Nemecka proti hrdinsky sa brániacim Slovákom a Maďari by na nich páchali zverstvám. Po vojne by im Slováci tie zverstvá vrátili aj s úrokmi a zabili by pritom takmer 50-tisíc Maďarov. Potom by bol komunizmus a môžeme preskočiť aj začiatok 90. rokov so vzájomnými krivdami (Maďari by mlátili Slovákov a tí by sa im odvdžali odobrátím autonómie a národnostným útlakom). V roku 1999 by sa strhlo peklo – maďarskí bojovníci by používali taktiku banditov a vraždili by slovenských policajtov. Tí by im to oplácali vraždením kohokoľvek. Nakoniec by sa Slováci odhodlali Maďarov vyhnať úplne, vypáliť ich domy a veľký počet ich pri tom zabiť, čo by sa im takmer podarilo. Maďari by sa dostali do utečeneckých táborov v Maďarsku, Rakúsku a na Ukrajinu a na Slovensko by padali bomby NATO. Potom by Slováci ustúpili, Maďari by sa vrátili do svojich vypálených domov a vypálili by, pre zmenu, domy svojich slovenských susedov. Väčšina Slovákov by následne z južného Slovenska ušla. Ja viem, medzi Slováckmi a Maďarmi, ktorí predsa spoločne bojovali proti tureckej expanzii, to znie neznesiteľne absurdne, nezmyselne a nevkusne, ale to všetko a ešte viac si stihli navzájom urobiť Srbi a kosovskí Albánci, než sa dostali tam, kde na konci nebolo pre Albáncov iné riešenie, než vyhlásiť jednostranne nezávislosť. A to všetko sa muselo stať, aby to aj iní uznali. Naozaj si niekto myslí, že prípad Kosova je dobrou analógiou pre to, čo by sa mohlo stať tu či inde v Európe?

Kosovo nie je precedens a nedá sa ani povedať, že zrodilo novú geopolitiku. Iba vydatne priživilo v mnohých hlavách tú starú. Najmä v Rusku, ale nie iba tam.

.františek Šebej (.týždeň, 25.2.2008)